

SKIBET, DØDEN OG HVALEN

Herman Melville's Moby-Dick (1851)

Af BO GREEN JENSEN

EN klassiker er et kunstværk – en bog, en film, et maleri eller musikstykke – som får egenliv og sætter sig ud over sin tid, så også efterfølgende perioder og generationer kan føle sig talt til. Der er selvsagt gået inflation i begrebet. Vi siger »en født klassiker« om en halv snes værker hvert eneste år, men eftertiden vil sandsynligvis kun huske tre eller fire værker fra hele sidste halvdel af det tyvende århundrede. Ydermere er det umuligt at sige, hvilke værker det bliver.

Kun ganske få af de romaner, vi i dag tager med i den forkætrede kanon, var uanfægtelige klassikere i deres samtid. De fleste populære bøger går med tiden al kødets gang. Omvendt kan det ske, at eftertiden opdager værker, som samtiden selv kastede vrag på. Når dét sker, føler miskendte kunstnere alle vegne sig et øjeblik retfærdiggjort i deres bestræbelse. Trods alt er der lys for enden af tunnelen, og det behøver ikke at stamme fra et modgående tog.

ET sådant værk er Herman Melvilles store roman *Moby-Dick*, der af mange regnes for det tætteste, man er kommet fantomet Den Store Amerikanske Roman. Dette begreb er i sig lige så farligt og flygtigt som den store hvide dræberhval, kaskelotten Moby-Dick, der i Melvilles visionære roman er blevet en besættelse for den monomane Kaptajn Akab. Mange forfattere er gået ned i deres jagt på den store hvide hval, og det er typisk i mindre, mere upåagtede parenteser, at en håndfuld jægere trods alt har strejft fænomenet: F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, [William Faulkner](#), John Dos Passos, [Philip Roth](#).

Pointen er, at 1850ernes samtid betragtede *Moby-Dick* som en fejltagelse, hvis ikke en decideret fiasko. Med sine første erfaringsbaserede sydhavsromaner, bøger som *Typee* og *Omoo*, havde Herman Melville fået et stort publikum, både i USA og Storbritannien. Også saglige sejlerromaner som *Redburn* og *White-Jacket* gik rent ind i samtiden. Det var, da Melville under arbejdet med den store roman *Mardi* begyndte at anvende en mere personlig, allegorisk orienteret form, at læserne stille og roligt faldt fra. Han var da cirka 30 år gammel.

I Melvilles egen levetid solgte *Moby-Dick* færre end 100 eksemplarer. Først i 1920'erne begyndte man, næsten ved et tilfælde, at læse den store roman som en forløber for det moderne. Siden har man aldrig lagt den fra sig. Alene litteraturen om Melville og *Moby-Dick* udgør i dag en galakse for sig, og hvis begrebet klassiker overhovedet giver mening, er det i forbindelse med denne roman. Sammen med Nathaniel Hawthornes *The Scarlet Letter* (1850, da *Det flammende bogstav*) står den tilbage som fundamentet for alt det, som fulgte.

Moby Dick - Opening - "Call ...

BEGYNDELSEN er legendarisk. Fortælleren præsenterer sig simpelt hen med ordene: *Call me Ishmael*. »Kald mig Ismael«. Og 600 sider senere kan han som den eneste overlevende erklære, at »Dramaet er til ende« og citere Jobs bog for sætningen: »Og jeg alene undslap, at jeg kunne fortælle dig derom.«

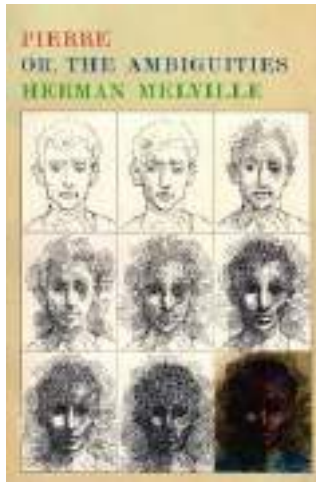
Mellem disse to læserhenvendte enetaler ligger fortællingen om skibet Pequod, den afsindige hævnner Ahab eller Akab, som vil ofre hele verden og livet selv i sin fanatiske jagt på det absolutte, og hvalen er dette absolutte, en kraft som er større end mennesket, større end følelser, forbehold, nærmere omstændigheder, og derfor også hinsides menneskelige forestillinger om moral, godhed, ondskab osv.

Det er dog fangeren Ismael, der fortæller historien, og romanen er samtidig hans indirekte beretning om venskabet med eskimoen Queequeg; om skibet som er et samfund i koncentrat; om havet og jagten og horisonten; om udlængsel og hjemve; om alle tings begyndelse og slutning.

Melville ville skrive en roman, der i dramatisk form omsluttede hele eksistensen. Hans erklærede forbilleder var William Shakespeare og kollegaen Nathaniel Hawthorne (1804-1864), som *Moby-Dick* er tilegnet »i beundring for hans geni«. Ved læsningen af Hawthornes *Tales* havde Melville følt »a shock of recognition«, et genkendelsens chok,

som han aldrig forvandt.

Det er derfor en dynamisk og fantastisk ujævn roman med tre eller fire skjulte dagsordener. Nogle afsnit er skrevet ud som dramatiske tekster, med regibemærkninger og replikangivelser; andre er logbogsagtige registreringer; atter andre Ismaels omfattende digressioner. Denne bog vil rumme det hele. Og det lykkes den i vid udstrækning.

DA Melville havde skrevet *Moby-Dick*, begyndte han straks på en lige så stor roman om en ung forfatter, der satser sit liv på at skrive den store roman. *Pierre, or, The Ambiguities*, hed den, og udkom i 1852. Denne kunstnerroman er mindre sikker i sin æstetiske praksis, men umådelig interessant som selvportræt og som metaroman. Modsat *Moby-Dick* har den aldrig fået klassikerstatus. *Pierre* er i dén grad en bog af sin tid, og det er svært at læse den i dag, i hvert fald uden fyldige fodnoter. *Moby-Dick* taler derimod uden for tiden.

Melville var en skeptiker, som havde brug for at tro. Ligesom Akab havde han brug for at finde en mening med den store hvals hvidhed. Han måtte føle et formål med sin stræben, men han fandt og han følte det aldrig. I sin æstetiske praksis tilhører han med hud og hår den mørke romantiske retning. Det er fra den, at modernismen strømmer, og i Melvilles store romaner får den fysiske virkelighed for første gang abstrakt filosofisk dybde.

Skibet bliver Verden; Hvalen bliver alt dét, som ikke er Mennesket; Ordet bliver hvidt kød, og Melville selv bliver både stræberen Akab og den stand-in for læseren, Ismael, som fortæller historien om Skibet, Døden og Hvalen. Der er næppe skrevet større, bredere, dybere eller bedre på det engelske sprog hverken før eller siden.

MELVILLE kom sig aldrig over den kulde, man mødte *Moby-Dick* og *Pierre* med. Han opgav at leve som professionel forfatter, blev toldinspektør på Manhattan, led af periodiske depressioner og forsørgede i øvrigt sin familie. Han skrev de seks noveller, som er samlet i *The Piazza Tales* (1856), herunder gyseren »Benito Cereno« og fortællingen om »Skriverværket Bartleby«. Han fortalte, hvad han mente om sin samtid

og »den amerikanske drøm« i *The Confidence-Man*. Den maritime Kristusmyte *Billy Budd* lå færdig ved hans død i 1891.

Melville døde 40 år efter sit store livtag med Hvalen. Ligesom Akab kom han aldrig over dette første møde, men i de seneste årtier er man blevet stadig mere opmærksom på hans indsats som lyriker, dels i borgerkrigsdigtene *Battle-Pieces*, dels i det episke rejsedigt *Clarel*, som han skrev efter et ophold i Palæstina og udgav for egen regning. Det er dog kun i *Moby-Dick*, at hans stemme taler og når os, så at sige hen over tiden.

I 1850, mens han arbejdede på *Moby-Dick*, havde Melville forsøgt at blive ven med den lidt ældre Hawthorne, som havde for travlt og var for selvtillstrækkelig til at gribe den yngre mands fremstrakte hånd. Senere besøgte Melville Hawthorne i England, hvor denne en overgang fungerede som amerikansk konsul. Hawthorne skriver om sin kollega:

»Det er mærkeligt som han bliver ved – og har gjort det lige så længe, jeg har kendt ham, og sikkert også længe før – med at vandre frem og tilbage i disse ørkener, så trøstesløse og ensformige som sandklitterne hvor vi sad. Han kan hverken tro eller være tryk i sin skepsis, og han er for ærlig og for tapper til ikke at prøve begge dele.«

Til allersidst syntes freden dog at lægge sin svale hånd på hans pande. Digteren W.H. Auden skriver i sit hyldestdigt: »Han sejlede, da det blev sent, ind i en usædvanlig Mildhed,/ Kom hjem og kasted' Anker hos sin Kone/ Og laa og svajede i hendes Haand,/ Og tog hver Morgen over til Kontoret/ Som om hans Gerning var en fremmed Ø.«

Tredive år efter Melvilles død begyndte genopdagelsen af *Moby-Dick* og det øvrige forfatterskab. Gyldendal har genudgivet Mogens Boisens håndfaste, men kompetente oversættelse i den særligt smukke udgave, som Martin A. Hansen skrev forord til i 1955. Bogen er i sig selv en dansk klassiker, og det er godt at se, at den lever igen.

PS: SUMMEN AF MELVILLE

OVENSTÅENDE er skrevet til en klassikerpræsentation i litteraturprogrammet *Alfabet*, som DR sendte på P1 i marts 1999. Jeg havde næsten glemt den. Anledningen var en

genudgivelse af *Moby-Dick* i Mogens Boisens oversættelse, som Gyldendal udgav i 1955 med træsnit af Svend Havsteen-Mikkelsen (der mageligt matcher de ikoniske arbejder af Rockwell Kent i Lakeside Press-udgaven fra 1930) og et forord af Martin A. Hansen.

Endvidere forelå *Skibet og døden* i Helga Vang Lauridsens oversættelse og med en efterskrift af Tage la Cour, som Lademann udgav med Garrick Palmers illustrationer i klassikerserien Store Fortællere (underserien »Gys fra hele verden«) i 1978. Det var i realiteten et optryk af *Benito Cereno*, som Wangels Forlag udgav med Ib Spang Olsens tegninger i

1956. Hertil kom Ole Storms version af *Billy Budd, Fortopsgast* (1952) og *Skriveren Bartleby* i Anders Saustrups oversættelse (og med hans udmærkede introduktion), der blev bind 213 i Hasselbalchs Kultur-Bibliotek i 1962.

I 2000 udkom *Skriveren Bartleby* i en ny oversættelse ved Henrik G. Poulsen på universitetsforlaget Museum Tusulanum. Det, sådan cirka, var summen af Melville på dansk ved årtusindeskiftet.

Landskabet blev med ét vakt til live, da Melvilles danske fan nr. 1, forfatteren og journalisten Flemming Chr. Nielsen (f. 1943), gik i gang med at oversætte og udgive hele forfatterskabet. I 2003 udkom *Pierre eller Flertydighederne*, som Ib Michael skrev forord til. Siden fulgte – i støt og forrygende tempo – *Bondefangeren* (2004), *Israel Potter* (2006), *Mardi* (2007), *Redburn* (2009) og, som kronen på værket, en ny oversættelse af *Moby Dick eller Hvalen*, som Carsten Jensen fik lov at skrive forord til i 2011.

I 2014 udkom *Samlede Værker 1-6*, hvor også *Omoo*, *White-Jacket*, *Veranda-fortællinger* (altså *The Piazza Tales*), *John Marr* og *Billy Budd* indgår. De sidste løse ender er viklet i *En pibe Kanaster og en RedEye* (2015), som emmer af kærlighed til et livsværk, som Flemming Chr. Nielsen har brugt tyve år af sit liv på at formidle. Arbejdet er uden sidestykke i nyere dansk boghistorie – kun Niels Brunses oversættelse af Shakespeares *Samlede skuespil I-VI* kommer i nærheden. Og hele projektet er realiseret på fribytterforlaget Bindslev.

Flemming Chr. Nielsen publicerer dansk Melvilliana på hjemmesiden mardi.dk – Det fremgår, at endnu et tillægsbind med løse tekster og efterladte arbejdspapirer (bl.a. »Herman Melvilles notater om *hvalfangerskibet Essex' forlis*«) er planlagt til udgivelse i 2020. *Under roserne og andre prosatekster* må være et udtræk af *Weeds and Wildings Chiefly: with A Rose or Two*, som udkom i 1924.

Snart findes hele Melville på dansk. Det kunne man ikke drømme om i 1999. Der mangler dog stadig et stort bind med digtene i *Battle-Pieces and Aspects of War* (1866), *Clarel: A Poem and Pilgrimage in the Holy Land* (1876), *John Marr and Other Sailors, with Some Sea-Pieces* (1888) og *Timoleon Etc.* (1891). I *Mardi – og en rejse dertil* har Peter Laugesen oversat poesien. Forhåbentlig forvinder kompletlisten i FCN sin vægning ved lyrisk arbejde.

Skrevet til og fremført i litteraturprogrammet *Alfabet* på DR P1 30.03.1999

Indsendt af Bo Green Jensen kl. 16.17

Ingen kommentarer:

Etiketter: Amerikansk Litteratur, Herman Melville, Historie, klassiker, Moby-Dick, Nathaniel Hawthorne, Oversættelser, USA

Start

Ældre indlæg